

Jerzy Wilkin. Okruchy ze wspólnej historii, o podzielanych wartościach i zbliżonym podejściu do ekonomii

Jerzy Wilkin: Shards of a Common Past with Shared Values
and Approach to Economics

Jerzy Wilkin, dla nas Jurek, był moim Kolegą ze studiów na Wydziale Ekonomii Politycznej Uniwersytetu Warszawskiego. Byliśmy w tej samej grupie studenckiej rocznika 1965/1966. Podział na grupy wyznaczała znajomość języka obcego, który należało szlifować po wstępnej nauce w liceum. Nasza grupa była niemieckojęzyczna. Na studia przyjechaliśmy z małych miast Ziemi Zachodnich (Jurek z Lwówka Śląskiego), a w tamtejszych szkołach łatwiej było spotkać germanistę niż anglistę. Rodzice Jurka pochodzili spod Wilna, a mój ojciec z Ziemi Lwowskiej.

Pierwsze lata studiowania i studenckiego życia były wspaniałe. Mieliśmy znakomych wykładowców: Witolda Kulę, Czesława Bobrowskiego, Henryka Greniewskiego, Włodzimierza Brusa... Opiekunem roku była Elżbieta Kaczyńska, której zawdzięczamy troskę o integrację studentów z akademika i „z miasta”. Poznawaliśmy się, łączyli w pary i nawet zakładali rodziny.

Na trzecim roku doświadczyliśmy pierwszych ciosów ówczesnej władzy politycznej. Uczestnictwo w strajkach i demonstracjach studenckich 1968 r. (tzw. wydarzenia marcowe) spowodowało zamknięcie Wydziału, zabranie miejsca w akademiku i wysłanie do domów. To było dla nas bolesne przeżycie. Martwiliśmy się podwójnie – o szanse powrotu do Warszawy i niepokój rodziców o naszą przyszłość. Po kilku tygodniach rozpoczęto ponowne przyjmowanie studentów. Specjalna Komisja dokonała dyskryminującej selekcji i wielu Kolegów wykluczono z uczelni. Niektórzy wyjechali. Odprowadzaliśmy ich na Dworzec Gdański, czekając na wieści. Pojawiały się po latach.

Powrót na studia wyzwolił niezwykle determinację do kształcenia. Znaleźliśmy wsparcie pozostałych na wydziale nauczycieli, a szczególnie Władysława Baki (nowego opiekuna naszego roku) i Jędrzeja Lewandowskiego (dziekana w nowej strukturze

Utwór dostępny jest na licencji Creative Commons Uznanie autorstwa 4.0 Międzynarodowe.
[Creative Commons CC BY 4.0.](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/)

uczelnianej – Instytutu Nauk Ekonomicznych Wydziału Nauk Społecznych). Po zakończeniu przez Jurka studiów Jędrzej Lewandowski wziął go pod skrzydła swej naukowej opieki.

Uchylenie drzwi na świat w latach 70. XX stulecia, w tzw. epoce Gierka, stworzyło nowe szanse na indywidualny rozwój. Jurek nauczył się języka angielskiego i otrzymał stypendium amerykańskiego programu Fulbrighta, a następnie jako *visiting professor* był zapraszany do USA na wykłady. Amerykańskie doświadczenie przyczyniło się do jego zaangażowania w rozwój Ośrodka Studiów Amerykańskich na UW, co do dzisiaj pamiętają studenci i wykładowcy tej pionierskiej placówki.

Głównym przedmiotem zainteresowań i badań naukowych Jurka były sprawy rolnictwa, które analizował zarówno z perspektywy ekonomicznej, historii gospodarczej, jak i społecznej. Przygotował pracę doktorską pt. „Tworzenie i podział dochodów ludności rolniczej w Polsce” pod kierunkiem prof. Lewandowskiego. Obronił ją w 1976 r. i powoli wszedł do grona nauczycieli akademickich o istotnym wpływie na rozwój uniwersyteckich studiów ekonomicznych.

Ciekawi Jurka prac i poglądów zapraszaliśmy Go na spotkania naukowe do prof. Zofii Moreckiej. W połowie lat 70. stworzyła ona grupę seminaryjną (w zasadzie nieformalną) w swoim mieszkaniu na warszawskiej Woli. Do stałego grona należeli: Lidia Adamska, Marek Bednarski, Lucyna Deniszczuk, Piotr Dominiak (przyjeżdżał z Gdańska), Anka Krajewska (przyjeżdżała z Łodzi), Mieczysław Socha, Urszula Sztanderska, Danuta Tabin (przyjeżdżała z Lublina)... Tam, przy domowym cieście i dobrej herbacie, dyskutowaliśmy głównie problemy podziału: równość, sprawiedliwość, solidarność, efektywność... Jurek lubił filozoficzny wymiar kryteriów podziału, czego odzwierciedlenie znajdujemy w Jego pracach (np. *Efektywność a sprawiedliwość* pod Jego redakcją z 1997 r.). Nasze spotkania owocowały nie tylko pod względem indywidualnych osiągnięć (doktoratami i habilitacjami uczestników), lecz także pracami zbiorowymi. Przykładowo na jubileusz 80-lecia prof. Moreckiej przygotowaliśmy zbiór esejów wydanych w 2009 r. w książce *Więzi społeczne i przemiany gospodarcze. Polska i inne kraje europejskie*. Z Jurkiem zredagowałam ten zbiór, a on sam napisał rozdział „O roli badacza i nauczyciela w okresach ważnych przemian ustrojowych”. Tekst ten odzwierciedlał głęboką świadomość odpowiedzialności profesora nauczyciela zarówno za gromadzenie wiedzy, jak i za kształtowanie wartości i postaw młodych ludzi. Jurek zawsze doceniał znaczenie rozwoju tych czynników, które w ekonomii nazywamy kapitałem ludzkim i społecznym (*human i social capital*).

Jurek uważał, że ekonomia jest nauką społeczną i rozwijał oraz wspierał analizy czynników społecznych we wzroście dobrobytu. Co więcej, opowiadał się po stronie tych, którzy widzieli cele rozwoju szerzej – nie tylko jako osiąganie wyższego wzrostu gospodarczego, lecz także tego, co obecnie nazywamy dobrostanem społeczności (*wellbeing*).

Jednocześnie prof. Wilkin bardzo cenił ekonomię za jej warsztat, zdefiniowany zakres przedmiotowy i właściwe stosowanie kryteriów racjonalności ekonomicznej. W klasycznym już artykule z 2009 r. „Czy ekonomia może być piękna? Rozważania o przedmiocie i metodzie ekonomii” wyjaśnił znaczenie efektów (dobrego) gospodarowania i przekonywał Czytelnika do szacunku dla ekonomii.

Szczególnie cenił instytucjonalny wymiar badań i rozważań teoretycznych prowadzonych przez Jurka. Kierowane przez Niego prace na temat jakości rządzenia stanowią fundament projektów zorientowanych na ukierunkowywanie zmian w funkcjonowaniu państwa w relacji ze społeczeństwem – głównie w wymiarze ekonomicznym, ale nie wyłącznie. Sięgał on bowiem do socjologii i politologii, będąc wysoce cenionym ekonomistą w środowiskach naukowych obu tych dyscyplin. W 2013 r. Wydawnictwo Naukowe Scholar wydało książkę *Jakość rządzenia w Polsce. Jak ją badać, monitorować i poprawiać?* zbierającą dorobek instytucjonalnej ekonomii całego zespołu uniwersyteckich kolegów. Wraz i pod kierunkiem prof. Wilkina ukazali oni zasadnicze problemy związane z efektywnością funkcjonowania instytucji współrządzenia w Polsce. Gdy Jurek z sympatyczną dedykacją przesłał mi tę książkę, byłam pewna, że publikując interwencyjne prace dotyczące funkcjonowania ochrony zdrowia, zmierzam w tym samym kierunku, aczkolwiek z ograniczonym zrozumieniem w środowisku tej specyficznej i trudnej „branży”, jaką jest zdrowie. Planowaliśmy, że kiedyś zajmiemy się dobrym rządzeniem także w edukacji.

Pracom na temat jakości rządzenia towarzyszyły teoretyczne rozważania poświęcone roli i funkcji państwa. Jurek był poważnie zaniepokojony pogłębiającymi się różnicami jakości w zakresie funkcjonowania rynku oraz państwa (instytucji publicznych). Pisał, że „stan ten nie może być dalej tolerowany. Jest to stan groźny zarówno dla państwa, jak i rynku, a przede wszystkim dla obywateli i rozwoju kraju”¹.

Profesor Wilkin był gorącym zwolennikiem obecności naszego kraju w zjednoczonej Europie. Integracja europejska stanowiła cel Jego wielu badań i rekomendacji o charakterze doradczym. Zawsze bardzo spokojny i wyważony, reagował w tym przypadku bardziej emocjonalnie. Pomyślałam, że to mocno wyrażane stanowisko może być także wynikiem Jego pobytów w Stanach Zjednoczonych, w których dostrzegał zbyt wiele sprzeczności i nierówności rozwojowych, i w konsekwencji bardziej cenił rozwiązania europejskie w porównaniu z amerykańskimi. Może tak jak Jeremy Rifkin przedkładał europejskie marzenie nad amerykański sen.

Chciałabym tu przypomnieć, że tezy dotyczące wartości europejskich prof. Wilkin wyłożył w raporcie Fundacji Naukowej CASE o korzyściach

¹ J. Wilkin, Współczesne państwo wobec triady funkcjonalnej: wartości – normy – dobra, *Zarządzanie Publiczne*, 2017, 1 (39), 125–133.

z członkostwa w UE, przygotowanym w 2018 r. z okazji jubileuszu 15 lat przynależności do europejskiej wspólnoty. Jurek napisał pierwszy rozdział – o wartościach, instytucjach i mechanizmach integracji. To bardzo ważny tekst.

Wyjaśnianie historiozoficznego znaczenia przynależności Polski do cywilizacji zachodnioeuropejskiej i promowanie europejskiej integracji stanowią nadal aktualne zadanie i to nie tylko naszego środowiska. I tak się poniekąd dzieje. Na przykład z prośbą o poparcie prof. Wilkina dla wspierania integracji zgłosiła się organizacja „My Obywatele Unii Europejskiej – Fundacja im. Wojciecha B. Jastrzębowskiego” założona w 2017 r. przez Olgierda Łukaszevicza. Jej aktywiści przypominają nam, że polskie wizje zjednoczonej Europy sięgają pierwszej połowy XIX w., np. w dziele *Konstytucja dla Europy* z 1831 r. autorstwa Wojciecha Bogumiła Jastrzębowskiego.

Poparcie dla głębszej integracji europejskiej szczególnie docenia środowisko zajmujące się rolnictwem i rozwojem obszarów wiejskich. To w Instytucie Rozwoju Wsi i Rolnictwa PAN prof. Wilkin stworzył Zakład Integracji Europejskiej, którym kierował przez 20 lat. Z uwagą śledziłam Jurka prace prowadzone w tym Instytucie. Czytałam raporty o stanie wsi – także ostatni „Polska wieś 2022” – zaprezentowany przez Profesora 15 czerwca 2022 r. w Sali Lustrzanej Pałacu Staszica.

Zawsze z podziwem dostrzegałam niezwykłą zdolność prof. Wilkina do widzenia spraw rozwoju zarówno trafnie, jak i w sposób uogólniony, sięgając przy tym do ogromnego zasobu wielodyscyplinarnej wiedzy. Był ekonomistą, ale nie takim, jak to definiują zawężające obecnie klasyfikacje dyscyplin naukowych. W naszym pokoleniu był humanistą o znaczącym wpływie na środowisko nauk ekonomicznych. Osobiście uważam, że jednak zbyt małym.

Jurku, drogi Przyjacielu, bardzo dziękuję Ci za lata współpracy i przyjaźni. A Twoją recenzję mojej książki *O polskiej biedzie w latach 1990–2015. Definicje, miary i wyniki* wzięłam do serca nie tylko na potrzeby uzupełnienia tej publikacji, ale też generalnie – na sposób naukowego relacjonowania problemów społecznych. Przekazuję to następcom i mam nadzieję, że nasi młodszy Koledzy będą to robić nadal i z wartością przez siebie dodaną.

Stanisława Golinowska

(Uniwersytet Jagielloński, Instytut Pracy i Spraw Socjalnych, CASE)